

Tevazu Ve Alçak Gönül İnsanı Yüceltir Vaaz

Tevazu kelimesi Sözlükte:

- Kendi itibar ve derecesini düşük görmek,
- Birine boyun eğmek

anlamındaki **vaz** kökünden türemiştir.

Tevâzu ¹ **kibrin** karşıtı olup **kişinin başkalarını aşağılayıcı duygu ve davranışlardan kendini arındırmasını ifade eder.**

Türkçe’de **alçak gönüllülük** sözüyle karşılanmaktadır.

Tevazu sahibi kişiye ise **mütevazi** denilir.

Kur’ân-ı Kerîm’de tevazu konusuna değinen âyetler vardır.

İyi toplumun niteliklerini anlatan bir âyette:

أَدْلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ

Onlar mü’minlere karşı **alçak gönüllü**, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar.² Burada “ezille” kelimesinin tevazu anlamına geldiği görülmektedir,

Ebeveynlere karşı ödevlerin yer aldığı diğer bir âyette:

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

Onlara merhametle ve **alçak gönüllülükle** kol kanat ger. "Rabbim! Onlar nasıl küçüklükte beni şefkatle eğitip yetiştirdilerse şimdi sen de onlara merhamet göster" diyerek dua et.³

Burada ise “**cenâha’z-zül**” tabiri, tevazu olarak ifade edilmiştir.

Tevazu kavramı hadislerde de geçmektedir.

- Bir kutsî hadiste ululuk (kibriyâ) ve kudretin (**izzet**) Allah’a mahsus olduğu belirtildikten sonra, “**Bunlarda benimle yarışmaya kalkışanı helâk ederim**” buyurulmuştur.^{4 5}

Değerli Cemaat

İslâm Dini insanların ruhuna **alçak gönüllülüğü** yerleştirerek müminlerin mütevazi bireyler olmasını ister.

¹ (Lisânü’l-‘Arab, “vaz” md.; Tâcü’l-‘arûs, “vaz” md.)

² el-Mâide 5/54

³ el-İsrâ 17/24

⁴ (Müşned, II, 376, 414, 427; Ebû Dâvûd, “Libâs”, 25; İbn Mâce, “Zühhd”, 16).

⁵ MUSTAFA ÇAĞRICI, “TEVAZU”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tevazu> (19.09.2019).

Tevazu sahibi kişi Allah tarafından yaratıldığının, içinde bulunduğu nimetlerin O'na ait olduğunun bilinciyle O'nun rızasını kazanmaya çalışan kimsedir. Yüce Allah Kitabı'nda tevazu sahibi kimseleri müjdeleyerek onların řu özelliklerine dikkat çekmektedir:

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمُ الصَّلَوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

“... Alçakgönüllü kimseleri müjdele! Onlar, Allah anıldığı zaman kalpleri ürperen, başlarına gelen (musibet)lere sabreden, namazı dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcayan kimselerdir.”⁶

Böylece mütevazı kişi herkes gibi kendisinin de Allah'ın bir kulu olduğunu,

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَى

O'nun katında üstünlüğün ancak **takva** ile olduğunu bilir.⁷

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

Amellerin niyetlere göre değer kazanacağına⁸ inandığından diğeri insanların Allah nazarında kendisinden daha üstün olabileceğini düşünür.

Bu nedenle diğeri insanları küçümsemez; onlarla Allah'ın emrettiği şekilde kırgınlık, kıskançlık ve küskünlükten uzak, sevgi, saygı, dayanışma ve yardımlaşma içerisinde kardeşçe yaşar.

Kıymetli Müminler

İnsanlığa Kur'an ahlâkını yaşayarak gösteren Hz. Peygamber onlara tevazuyu da yaşayarak öğretmiştir:

Kaynaklarda Hz. Peygamber'in ahlâkına dair rivayetler çerçevesinde onun tevazusu hakkında da řu tür bilgiler yer alır:

Hicretin sekizinci yılıydı. Savařa gerek kalmadan Mekke'yi fetheden oldukça kalabalık Müslüman ordusunun başında Hz. Muhammed SAV. vardı. O, bu şanlı zaferin büyüüne kapılmamış; mübarek şehir Mekke'ye mağrur bir komutan edasıyla değil Allah'ın verdiği bu nimete şükretmenin bilinciyle başını önüne eğerek girmişti.

Genciyle yaşlısıyla, kadınıyla erkeğiyle Mekke halkı, Safâ tepesinde Resûlullah'a bağlılıklarını bildiriyor ve insanlar bölük bölük Allah'ın dinine giriyorlardı.

Biat etmek üzere yanına gelenlerden biri onunla konuşmaya başlamıştı. Fakat bu büyük insanla karşı karşıya gelmek ve onunla konuşmak kendisini o kadar heyecanlandırmıştı ki titremeye başladı. Bunu gören Hz. Peygamber,

هَوْنٌ عَلَيْكَ فَإِنِّي لَسْتُ بِمَلِكٍ إِنَّمَا أَنَا ابْنُ أَمْرَةٍ تَأْكُلُ الْقَدِيدَ

⁶ Hac, 22/35

⁷ Hucurât, 49/13

⁸ Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1.

“Sakin ol! Ben bir **kral değilim**. (Güneşte) kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum.” diyerek onu rahatlattı.⁹

Hayatının en görkemli sahnesinde dahi kibre kapılmayarak tevazudan ayrılmayan Allah Resûlü bu davranışıyla bir insanlık dersi vermiş, ashâbına da aynı tavrı sergilemeleri gerektiğini bildirmiştir.

Onlara, “Allah birdir!” dedikleri için kendilerini akıl almaz işkencelere maruz bırakan ve âciz bir şekilde öz vatanlarını terk etmeye mecbur bırakan müşriklere galip geldikleri bu büyük günde büyüklememeleri gerektiğini şu sözleriyle hatırlatmıştır:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمُ غُبَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ وَتَعَاضَمَهَا بِأَبَائِهَا وَالنَّاسُ بَنُو آدَمَ وَخَلَقَ اللَّهُ آدَمَ مِنْ تُرَابٍ

“Ey İnsanlar! Allah sizden câhiliye gururunu ve atalarla övünme âdetini gidermiştir... İnsanlar, Âdem'in çocuklarıdır ve Allah, Âdem'i topraktan yaratmıştır...”¹⁰

Hiz. Ömer'in Resûlullah'ın tevazuunu şöyle dile getirdiği rivayet edilir:

“Ey Allah'ın resulü!

- Eğer sen yalnız emsalinle oturup kalksaydın sohbetine nâil olamazdık,
- Denginden başkasıyla evlenmeseydin aramızdan biriyle evlenmezdin,
- Yalnız emsalinle yiyip içseydin soframıza oturmazdın.

Halbuki sen

- ❖ bize arkadaş oldun,
- ❖ bizden eş aldın,
- ❖ bizimle yiyip içtin,
- ❖ sıradan elbise giydin,
- ❖ bineğe binip terkiye birilerini aldın,
- ❖ yer sofrasında yemek yedin”¹¹.

Resûlullah yüksek mertebesine rağmen insanların en alçak gönüllüsü idi. Bir sahâbî, onu hac sırasında kimseyi rahatsız etmeden sıradan biri gibi Mina'da şeytan taşlarken gördüğünü anlatmıştır.

Yine Allah Resulü:

- ❖ hastaları ziyaret eder,
- ❖ cenazelere katılır,
- ❖ Davetlere icabet ederdi¹².
- ❖ Ayakkabısını kendi onarır,

⁹ İbn Mâce, Et'ime, 30

¹⁰ Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 49.

¹¹ (Gazzâlî, I, 310)

¹² (Kuşeyrî, I, 380)

- ❖ elbisesini yamar,
- ❖ eşlerine yardım ederdi.
- ❖ Bir meclise girdiğinde insanların kendisini ayakta karşılamasını istemezdi.
- ❖ Çocukların yanına gider ve onlara selâm verirdi.
- ❖ Onun meclisi hayâ, tevazu ve güven meclisiydi.
- ❖ Arkadaşları arasında sıradan biri gibi oturur, bu sebeple bir yabancı onu sormadan tanıyamazdı.
- ❖ Sofrası sade olurdu.
- ❖ İnsanların sohbetlerine katılır ve eski devirleri hatırlatan şiirler okurdu¹³.
- ❖ Yaşamının hiçbir anında "beşer" olduğunu unutmamıştır
- ❖ Allah tarafından kendisine verilen yüce meziyetlerle kendini büyük görmemiştir.
- ❖ Kendisini canından çok seven ashâbın ona aşırı övgülerde bulunmasını istememiş ve onları bu konuda uyarmıştır:

لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَبَ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ ، فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ ، فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ

"Hristiyanların Meryem oğlunu (İsa'yı) övmekte aşırı gittikleri gibi siz de beni övmekte aşırılık göstermeyin. **Şüphesiz ki ben Allah'ın kuluyum. Onun için bana 'Allah'ın kulu ve resûlü' deyin.**" ¹⁴

- ❖ Kendisi için ayağa kalkılmasını hoş görmemiş,
- ❖ toplumun en fakir kesimiyle birlikte oturup kalkmış, yemiş içmiş,

Bu tutumlarıyla insanlara örneklik eden Allah Resûlü sık sık insanları kibirden sakındırıp alçakgönüllü olmaya çağırmıştır:

وَإِنَّ اللَّهَ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ وَلَا يَبْغِيَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ

"Allah bana, mütevazı olup birbirinize karşı övünmemenizi ve birbirinize karşı haddi aşan davranışlarda bulunmamanızı vahyetti." ¹⁵ buyurmuştur.

Allah'ın Sevgili Kulları

Hazan mevsiminde yapraklarını tek tek döken bir ağaç gibi, şu fânî dünya hayatında günlerini çarçabuk tüketmekte olan bir kula yakışan en güzel haslet, **tevâzûdur**, haddini bilmektir. Cenâb-ı Hak, âyet-i kerîmede şöyle buyurur:

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا

"Rahmân'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevâzû ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) «Selâm!» derler (geçerler)."

Nitekim bir kul, Allah için tevâzû gösterdiği zaman, Allah Teâlâ, onun hikmetini artırır ve onu yükseltir. Kim de kusur ve noksanlarının farkında olmaz, bilgisizliğini kabul etmez ve daha da

¹³ (Gazzâlî, II, 380-381)

¹⁴ Buhârî, Enbiyâ, 48.

¹⁵ Müslim, Cennet, 64.

mühimi Allâh'ın sonsuz kudreti karşısında bir **"hiç"** olduğunu itiraf etmezse, kendisinde bir kıymet ve kudret vehmetmiş olur. Bu vehme kapılarak kendini beğenen bir insanın da tevâzûdan aslâ nasîbi yoktur.

Zira o kimse, bu hareketiyle Cenâb-ı Hak'ın **"el-Kibriyâ/büyüklik, azamet"** sıfatına ortak olmaya kalkışır. Lâkin **"el-Kibriyâ"** sıfatının, ortaklığa aslâ tahammülü yoktur.

- ❖ Nitekim **İblis**, büyüklik taslayarak **"ben"** dedi, kahroldu gitti.
- ❖ Birçok mânevî meziyetleri olan **Bel'am bin Baûra** da benliğin pençesinde perişan oldu.
- ❖ Yine **Kârûn**, Allâh'ın lutf u keremiyle ihsan ettiği nimetleri kendine izâfe ederek, **"Ben kazandım."** dedi. O da dayanıp güvendiği bütün servetiyle yerin dibine gömüldü.

Tevâzûdan uzaklaşarak firavun gibi büyüklik ve azamet taslayanlar, tarih sahnesinde rezil olmaktan kurtulamamışlardır. Meselâ Ebrehe, kocaman fillerle Kâbe'yi yıkmaya geldiğinde Cenâb-ı Hak, onu çöllerden gelen aslan, kaplan ve yılanlarla değil, minicik kuşların attığı minicik taşlarla kahretti. Kendisini de Mekke önünde öldürmedi. Bilâkis büyük bir gurur ve kibirle çıktığı Yemen'de, kavminin içinde yaralı ve perişan olarak rezil ve kepâze bir sûrette öldürdü. Yine tanrılık iddiasında bulunan Nemrud'u, toz kadar bir sinekle helâk etti. Velhâsıl işte Cenâb-ı Hak'la kibriyâ ve azamet yarışına girenlerin fecî âkıbeti...

Burada şu husûsu da bilhassa vurgulamak yerinde olacaktır. **Bir mü'min, sadece sâlih bir mü'mine karşı alçak gönüllü davranmalıdır.**

Buna karşılık kibirli, kendini beğenmiş, burnundan kıl aldırmayan, insanlara yukarıdan bakan ve onlara haksız davranan kimselere aslâ tevâzû ile yaklaşmamalıdır. Böyle kimseler ile gönlünü dünyaya kaptıran, her şeyi para-pul, makam-mevkî ile ölçen kimselere tevâzû göstermeye kalkmak, **İslâm'ın izzetinden fedakârlık yapmaktır** ki, buna kimsenin hakkı yoktur.

Tevâzû, menfaatperestlik için haksızın karşısında ezilip büzülmek değildir. **Tevâzu, hak karşısında boynu kıldan ince olmaktır.**

Velhâsıl Cenâb-ı Hak, Peygamber Efendimiz'e:

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ

"Mü'minlere şefkat ve tevâzû kanadını indir."¹⁶

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

"Sana uyan mü'minlere alçak gönüllü davran!"¹⁷ buyurarak O'nun şahsında bizlere; şefkatli, merhametli ve mütevâzı olmamızı emretmiştir.

Yüce Rabbimiz mü'minleri birbirine kardeş yapmış, sonra da onlara birbirinin derdiyle ilgilenmeyi, birbirinin yarasına merhem olmayı ve kardeşlerinin sıkıntılarını gidermeyi emretmiştir.

¹⁶ el-Hicr, 88

¹⁷ eş-Şuarâ, 215

Ŗu hâlde mü'minler, kardeş olduklarını hiçbir zaman unutmayarak birbirlerine aslâ kaba davranmamalı, kendilerini diğerkardeşlerinden üstün görmemeli ve onlardan bir kabalık görünce hemen yüz çevirmeyerek kardeşlerine karşı anlayışlı olmalıdır.

Yâ Rabbi! Bizleri İslâm kardeşliğini en güzel bir sûrette yaşayan, birbirine karşı dâimâ tevâzû ile davranan sâlih kullarından eyle...